

Lise Öğrencilerinin Okula Aidiyet Duygularının Yordayıcısı Olarak Gelecek Beklentileri ve Özyeterlikleri

Nejla Atabey¹

Öz

Bu araştırmada lise öğrencilerinin gelecek beklentileri, özyeterlikleri ve okula aidiyet duyguları arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmaya 286 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri gelecek beklentisi, çocuklar için özyeterlik ve okula aidiyet duygusu ölçekleri ile toplanmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler çoklu regresyon analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonuçları öğrencilerin gelecek beklentileri, okula aidiyet duyguları ve özyeterlikleri arasında ikili anlamlı ilişkilerin varlığını ortaya koymuştur. Ayrıca gelecek beklentisinin ve özyeterliğin okula aidiyet duygusunun anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir. Buna göre lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve özyeterlikleri arttıkça okula aidiyet duyguları da artmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda öğrencilerin okula aidiyet duygularını arttırmak için gelecek beklentilerinin ve özyeterliklerinin tespit edilmesine ve artırılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Lise öğrencileri
Okula aidiyet duygusu
Gelecek beklentisi
Özyeterlik

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 27.11.2018
Kabul Tarihi: 28.08.2019
Elektronik Yayın Tarihi: 15.01.2020

DOI: 10.15390/EB.2020.8315

Giriş

21. yüzyılda eğitim alanında karşılaşılan problemlerden biri okul terkleridir. İstatistiksel veriler okul terklerinin azımsanmayacak kadar yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2015-2019 Stratejik Planı'nda yer alan verilere göre 2014 yılında açık öğretimi ve örgün eğitimi kapsayan zorunlu eğitimden erken ayrılan öğrenci oranı %38,2'dir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2015). Okul terki, gelecekte ihtiyaç duyulan bilgi ve beceriye sahip insan gücünün kaybedilmesinin, eğitim yatırımlarının boşa gitmesinin ve üretken bireylerin yetiştirilememesinin nedenlerinden biri olarak gösterilebilir (Yorğun, 2014). Ayrıca okulu bırakma sorunu, toplumda suç oranlarının, anti sosyal davranışların ve ekonomik kayıpların artmasının ve kişisel, sosyal ve toplumsal sorunların ortaya çıkmasının nedenleri arasında gösterilmektedir (Taylı, 2008). Belirtilen kayıpların ve problemlerin en aza indirgenebilmesi için okul terklerinin nedenlerinin araştırılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalardan bazıları okul terklerinin en önemli nedenlerinden birini okula aidiyet duygusunun düşük olması şeklinde belirtmektedir (MEB, 2013; Yorğun, 2014). Okula aidiyet duygusu ile bu duyguyu yordadığı düşünülen ve mevcut araştırmada incelenen gelecek beklentisi ile özyeterlik değişkenleri hakkında detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

Okula Aidiyet Duygusu

Birey psikososyal bir varlık olup, toplumsal ya da sosyal bir bütünün parçası olma yani "birliktelik" ihtiyacı içindedir (Altınsoy ve Karakaya Özyer, 2018). Bu ihtiyaç, ait olma duygusundan

¹ ● Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, n.atabey@alparslan.edu.tr

kaynaklanmaktadır. Maslow'un (1962) ihtiyaçlar hiyerarşisinde ait olma, temel ihtiyaçlar içerisinde yer almakta olup, bir gruba ait olma, başkaları tarafından kabul edilme, sevme ve sevilme gibi ihtiyaçları kapsamaktadır. Maslow bu ihtiyacın karşılanmaması durumunda bireyin yalnızlık ve umutsuzluk duygularıyla baş etmek zorunda kalacağını ve bunalıma girebileceğini belirtmektedir. Ait olma ihtiyacının karşılanması durumunda ise bireyin sosyalleşebileceği ve umutsuzluk duygusunun yerini umut duygusuna bırakacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla ait olma duygusu karşılanması gerekli olan temel insani ihtiyaçlardan biridir (Strayhorn, 2012). Ait olma; başkalarına karşı hissedilen ilgi ve bağlılık hissini, aidiyet duygusu ise okula, sınıfa üye olma, destek ve kabul görme gibi birçok kavramı içermektedir (Kılıçoğlu, Acat ve Karadağ, 2015). Okula ait olma duygusu bir öğrencinin bireysel olarak okul ortamında diğer kişiler tarafından kabul edildiğini, saygı duyulduğunu ve desteklendiğini hissetme derecesi olarak tanımlanmaktadır (Goodenow, 1993). Okula aidiyet duygusu yüksek olan öğrenciler kendilerini daha güvende ve değerli hissetmektedir (Yıldız ve Kutlu, 2015). Bu öğrenciler öğretmenleri, arkadaşları ve diğer okul personeli ile sağlıklı ilişkiler kurabilirler, okul faaliyetlerine katılmaya isteklidirler ve kendilerini yalnız hissetme düzeyleri düşüktür (İhtiyaroğlu ve Demir, 2015). Bu nedenle okula aidiyet duygusu yüksek olan öğrencilerin depresyon ve sosyal reddedilmişlik duyguları azalmakta, bakış açıları daha iyimser olmakta ve okulda yaşanan problemlerde düşüş görülmektedir (Anderman, 2002). Kendilerini okula ait hisseden öğrenciler, okulun gelecekle için önemini fark etmekte ve okulu saygın bir kurum olarak kabul etmektedir (DeWitt, 1995). Dolayısıyla bu durum öğrencilerin akademik başarılarının artmasını (Babakhani, 2014; Özgök ve Sarı, 2016; Uwah, McMahan ve Furlow, 2008) ve geleceğe yönelik olumlu duygu ve düşüncelere sahip olmalarını desteklemektedir (Altınsoy ve Karakaya Özyer, 2018). Okula aidiyet duygusu düşük olan öğrencilerin ise suç işleme olasılıkları artabilmektedir (Yıldız ve Kutlu, 2015). Bond, Butler ve Thomas (2007) okula aidiyet duygusu düşük olan öğrencilerin ileride yüksek kaygı problemi yaşama ve alkol, uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklara başlama riski altında olduklarını tespit etmişlerdir. Okula aidiyet duygusu azalmış öğrencilerin anksiyete ve depresyon gibi problemlerin yanı sıra akademik problemlerle karşılaştığı ve sonunda okuldan ayrıldıkları (Archambault, Janosz, Fallu ve Pagani, 2009), kendilerini yalnız ve mutsuz hissettikleri de ortaya konmuştur (Özgök ve Sarı, 2016).

Gelecek Beklentisi

Okula ait olma duygusunu etkileyen faktörlerden biri gelecek beklentisidir (Israelashvili, 1997). Gelecek beklentisi bireylerin gelecekle ilgili görüş, ilgi ve kaygılarını içeren bilişsel unsurları kapsamaktadır (Şimşek, 2012). Öğrencilerin gelecek için sahip oldukları olumlu düşüncelerin umutlarını arttırdığı ifade edilmektedir (Gürler, Doğan, Ayyıldız, Özkan ve Gürel, 2012). Gelecekle ilgili yüksek düzeyde olumlu beklentiler, problemleri davranışların azalmasını, akran ilişkilerinin iyileşmesini, daha yüksek düzeyde okul katılımını ve sosyal kabulü desteklemektedir (Dubow, Arnet, Smith ve Ippolito, 2001). Şimşek (2012) tarafından yapılan çalışmada gençlerin gelecek beklentilerinin dört başlık altında toplandığı tespit edilmiştir: Başarıya yönelik, ilişkisel, varoluşsal ve deneysel beklentiler. Başarıya yönelik beklentiler okulun bitirilmesi ve iyi bir meslek sahibi olma yönünde iken; ilişkisel beklentiler sevgili bulma, evlenme ve çocuk sahibi olma yönünde; varoluşsal beklentiler daha iyi bir insan olma yönünde; deneysel beklentiler ise yaşadığı ili, ülkeyi, işi ya da yaşam biçimini değiştirmeyi kapsayan radikal fikirler olarak tespit edilmiştir. McCabe ve Barnett (2000) ise ergenlerin genellikle mesleki ve akademik beklentiler içerisinde olduğunu belirtmiştir. Gençlerin bu alanlardaki gelecek beklentilerinin yüksek olması iyi bir kariyer planlaması yapmalarını (Arık ve Seyhan, 2016), kendilerini sosyal ve bilimsel açıdan geliştirme ihtiyacı duymalarını (Gürler vd., 2012), hedeflerine yönelik daha iyi performanslar göstermelerini (Tuncer, 2011) ve akademik başarılarını arttırmalarını (Tavani ve Losh, 2003) etkilemektedir. Akademik başarıya ve gelecekteki mesleklere yönelik olumsuz beklentiler içerisinde olan ya da umutsuz olan bireylerin ise intihar girişiminde bulunma ve depresyon gibi duygu durum problemleri yaşama olasılıklarının yüksek olduğu (Kashani, Reid ve Rosenberg, 1989), okulu erken dönemde terk edebilecekleri (Franse ve Siegel, 1987), hayatı engeller ve zorluklarla dolu bir süreç olarak değerlendirdikleri (Yiğiter ve Kuru, 2016), karamsarlık, hedefsizlik, isteksizlik ve bir işi başaramayacağına yönelik inanç duygularının yüksek olduğu (O'Connor, O'Connor, O'Connor, Swallow ve Miles, 2004) belirtilmektedir. Geleceğe yönelik olumsuz duyguların belirlenmesi, insanların yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelecek kaygılarının azaltılması, kendi hayatlarını

tehlikeye sokabilecek psikolojik rahatsızlıkların önüne geçilebilmesi noktalarında önem arz etmektedir (Yiğiter ve Kuru, 2016). Bu nedenle gençlerin gelecekte ne bekledikleri ve bu beklentilerinin gerçekleşeceğine dair umutları, hem kendilerinin hem de toplumların kalkınması için önemlidir (Arık ve Seyhan, 2016).

Özyeterlik

Bandura (1977) özyeterliği, bir görevi yerine getirebileceğimize dair kendimize duyduğumuz güven ve inanç düzeyi olarak tanımlamıştır. Bandura'ya (1977) benzer şekilde Arslanbuğa (2017) ile Jordan ve Sorby (2014) özyeterliği bir konuyu öğrenmeye, bir eylemi gerçekleştirilmeye ya da bir amaca ulaşmaya yönelik sahip olunan inanç şeklinde açıklamaktadır. Bandura (2004), bireylerin özyeterliklerini dört kaynağa bağlamıştır: Bireyin kendi deneyimleri yoluyla doğrudan öğrenme, başkalarının deneyimlerine bağlı olarak dolaylı öğrenme, bireyin başarılı olacağına dair ifade edilen sözel iknalar, stres ya da kaygı duygularını içeren psikolojik durumu. Özyeterlik kaynakları göz önüne alındığında okul ortamında olumlu deneyimler kazanan, arkadaşları ve öğretmenleri tarafından desteklenen öğrencilerin özgüvenlerinin artması muhtemeldir. Mengi (2011) tarafından yapılan çalışmada lise öğrencilerinin aile, öğretmen ve arkadaşlarından aldıkları sosyal destek arttıkça özyeterliklerinin ve okula bağlılıklarının da arttığı tespit edilmiştir. Bireylerin özyeterlik ile ilgili olumlu düşünceleri daha üst düzey amaçlar belirlemelerini ve bunlara ulaşmak için daha çok çalışmalarını mümkün kılmaktadır (Arslanbuğa, 2017). Çünkü özyeterlik; bireyin belirlediği amaca ulaşabilmesi için gerekli olan aşamaları belirleyebileceğine ve bu aşamaları başarılı bir şekilde tamamlayabileceğine dair kendine yönelik algısıdır (Özenoğlu Kiremit, 2006). Özyeterliği yüksek olan bireyler amaçlarını belirleyebilir ve bu amaçlara ulaşmak için uygun çabayı, özyeterliği düşük olan bireylere göre daha fazla gösterebilir (Arseven, 2016). Ayrıca bu öğrenciler zorlukları aşılması gereken engeller olarak görürler, ne yapacaklarına odaklanabilirler, sonuca ulaşmakta kararlıdırlar, başarısızlıkların nedeni olarak kişisel yetersizlikleri değil çaba ve bilgi eksikliğini görürler ve her süreçten kazandıkları bir şeyler olduğuna inanarak kısa sürede yeterlik duygularını geri kazanırlar (Schunk ve Pajares, 2001). Bu nedenle stres ve depresyona girmeleri muhtemel değildir, motivasyonları ve akademik başarıları ise daha yüksek olma eğilimindedir (Schunk ve Pajares, 2001). Özyeterlikleri düşük olan bireylerin riskleri veya tehditleri büyütme, (Arslanbuğa, 2017), eylemlerini gerçekleştirmekten kaçınmaları ve erteleme davranışlarına girmeleri muhtemeldir. Özyeterliği düşük olan bireyler konulara olduğundan daha fazla anlam yükleyerek, onların zor olduğuna inanırlar, stres ve depresyona girme olasılıklarını arttırırlar ve problemlere çözüm bulmada zorlanırlar (İsrael, 2007). İsrail (2007) özyeterliği düşük olan bireylerin belirledikleri amaçlar için beklentilerini düşük tuttıklarını, nasıl başarabileceklerinden çok kendilerini sorgulamaya odaklandıklarını ve zorluklarla karşılaştıklarında amaçları uğruna çaba göstermekten vazgeçtiklerini ifade etmiştir.

Çalışmanın Gereçesi

İlgili alan yazın incelendiğinde okula aidiyet duygusunu (Altınsoy ve Karakaya Özyer, 2018; Babakhani, 2014; Özgök ve Sarı, 2016; Uwah vd., 2008; Yıldız ve Kutlu, 2015), gelecek beklentisini ya da umudu (Cunningham, Michael, Corprew, Charles Becker ve Jonathan, 2009; Dubow vd., 2001; Hudley, Daoud, Polanco, Wright Castro ve Hershberg, 2003; Yavuzer , Demir, Meşeci ve Serteli, 2005) ve özyeterliği (Arslanbuğa, 2017; Aydoğan ve Özbay, 2012; İsrail, 2007; Mengi, 2011) inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Aynı zamanda okula aidiyet duygusu ile arkadaşlara bağlılık düzeyi (Özgök ve Sarı, 2016), yalnızlık ve umutsuzluk (Altınsoy ve Karakaya Özyer, 2018), akademik başarı (Adelabu, 2007), sosyal kaygı ve depresiflik duyguları (Yıldız ve Kutlu, 2015) gibi farklı değişkenler arasındaki ilişkiyi veya etkiyi araştıran çalışmalar da mevcuttur. Literatürde okula aidiyet ve özyeterlik (Mengi, 2011; Şahan ve Duy, 2017; Trujillo ve Tanner, 2014) ya da okula aidiyet ve gelecek beklentisi (Goodenow, 1993; Israelashvili, 1997) arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Ancak yapılan çalışmaların çoğunda genel özyeterlik yerine özellikle bir alan ya da yeterliğe yönelik özyeterliğin ele alındığı, geleceğe yönelik beklentiler yerine de umut değişkeninin daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Okula aidiyet duygusu, gelecek beklentisi ve özyeterlik algılarının üçünün birlikte incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunların yanı sıra mevcut araştırma çalışma grubu itibarıyla de önem taşımaktadır. Çünkü bağlanma, onaylanma ve ait olduğunu hissetme ergenlik döneminin en önemli ihtiyaçlarından biri olup, okula aidiyet duygusu diğer yaş dönemlerine göre ergenlik döneminde daha önemlidir

(Özgök ve Sarı, 2016). Ayrıca aidiyet duygusu ergenlerin duygu dünyalarında çok önemli bir yere sahiptir (Altınsoy ve Karakaya Özyer, 2018). Ergenlerin bu dönemde aldıkları kararlar ya da gerçekleştirdikleri eylemleri tüm yaşamlarını etkileyebilmektedir (Gutman ve Midgley, 2000). Bu dönemin okul ortamında geçirilmesi ergenin yaşamının şekillenmesi açısından önemli olmasına rağmen, okul terklerinin en fazla yaşandığı dönem lise yıllarıdır (Battin Pearson vd., 2000). MEB 2015-2019 Strateik Planı'nda 2014 yılı için ilkokulda net okullaşma oranı % 99,57, ortaokulda %94,52 olarak belirtilir iken, ortaöğretimdeki net okullaşma oranı % 76,65 olarak belirtilmiştir. Bu rakamlar lise döneminde birçok öğrencinin okulu terk ettiğini göstermektedir. Yurt dışındaki ülkelerde de benzer bir durum göze çarpmaktadır. Yalnızca ABD'de her yıl 1,2 milyon öğrenci liseden ayrılmaktadır ve bu her 26 saniyede bir öğrencinin liseyi terk ettiği anlamına gelmektedir (Miller, 2015). Crow (2019), OECD tarafından 2017 yılında yayınlanan rapora göre Almanya için lise terk oranını % 13 ve Çin için %12 olarak belirtmiştir. Okul terki riskini arttıran önemli faktörlerden biri ise okula aidiyet duygusunun düşük olması şeklinde belirtilmektedir (MEB, 2013; Osterman, 2000; Yorğun, 2014). Zorbaz (2018) ile Orpinas ve Raczynski (2016) tarafından yapılan çalışmalar okula aidiyet duygusu ile okul terki arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. O'Connor (2018) tarafından yapılan çalışma da lise öğrencilerinin okula ait olma duygularındaki artışın, okul terk oranlarında yaşanacak düşüşün bir öngörücüsü olduğunu göstermiştir. Okul terkinin ileride düşük gelirli işlerde çalışma, suça yönelme (Şimşek ve Şahin, 2012), alkol gibi zararlı alışkanlıklara başlama ve erken yaşlarda gebe kalma (Şirin, Özdemir ve Sezgin, 2009) gibi bireysel, toplumsal ve ekonomik sonuçları dikkate alındığında, öğrencileri okuldan ayrılmaya iten nedenlerin araştırılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu noktada okul terkinin önüne geçebilmek için yapılacak uygulamalardan biri okulu bırakma eğilimindeki öğrencilerin tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınmasıdır (Şimşek ve Şahin, 2012). Düşük aidiyet duygusunun, okul terki riskini beraberinde getirdiği (Barber ve Schluterman, 2008; Kalaycı ve Özdemir, 2013) göz önünde bulundurulur ise, öğrencilerin aidiyet duygularının ne düzeyde olduğunu ve aidiyet duygusunu etkileyen faktörlerin araştırılmasının, okul terki sorununu çözme yolunda atılacak adımlardan biri olduğu söylenebilir. Mevcut çalışmada okula aidiyet duygusunu etkileyen değişkenlerin gelecek beklentisi ve özyeterlik olarak belirlenmesi, bu değişkenlerin hem okul terki hem de aidiyet duygusunu yordayan önemli değişkenler olarak varsayılmasından kaynaklanmıştır. Nitekim okul terki ile ilişkili kuramlardan olan Uyumsuz Grup Üyeliği Kuramına göre, okulu bırakan öğrencilerin geleceğe yönelik beklentileri net değildir ve eğitimsel beklentileri de düşüktür (Taylı, 2008). Şimşek (2012) tarafından yapılan çalışmada da okulu bırakma eğiliminde olmayan öğrencilerin gelecek beklentisi düzeylerinin, okulu bırakma eğiliminde olan öğrencilerin gelecek beklentisi düzeylerinden anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Okul terki azaltmak için izlenebilecek yollardan bir diğeri özyeterliğin desteklenmesi olarak belirtilmektedir (Ahmad vd., 2014). Yüksek akademik özyeterliğin, okul terki riskinin en aza indirilmesi noktasında önemli olduğu ifade edilmektedir (Peguero ve Shaffer, 2015). Ahmad ve diğerleri (2014) tarafından yapılan çalışmada özyeterliğin okul terki ile anlamlı derecede ilişkili olduğunu tespit edilmiştir. Bosma, Theunissen, Verdonk ve Feron (2014) tarafından yapılan çalışma sonuçları da düşük özyeterliliğin okul terki ile güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Literatürdeki çalışmalar da göz önünde bulundurularak mevcut çalışmanın, lise öğrencilerinin okul terklerini azaltan bir faktör olan okula aidiyet duygularını yordayan iki önemli değişkenin (geleceğe yönelik beklenti ve özyeterlik) etkisine dair literatüre önemli bir katkıda bulunacağı düşünülmüştür. Araştırmada lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ve özyeterliklerinin okula aidiyetlerini yordama durumu araştırılmakla beraber aşağıdaki sorulara da cevap aranmıştır.

- Lise öğrencilerinin okula aidiyetleri düzeyleri nasıldır?
- Lise öğrencilerinin gelecek beklentisi düzeyleri nasıldır?
- Lise öğrencilerinin özyeterlik düzeyleri nasıldır?
- Lise öğrencilerinin okula aidiyet duygusu ile gelecek beklentisi ve özyeterlikleri arasında ilişki var mıdır?
- Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve özyeterlikleri, okula aidiyet duygularının anlamlı yordayıcıları mıdır?

Yöntem

Çalışmada çok faktörlü yordayıcı korelasyonel desen kullanılmıştır. Yordayıcı korelasyon araştırmaları değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi yoluyla bir değişkenin bilinen değerini göz önünde bulundurarak bilinmeyen değişkenin değerinin tespit edilmesi amacıyla kullanılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Yordayıcı değişken sayısının iki ya da daha çok olması durumunda bu tür korelasyonel desenler, çok faktörlü olarak isimlendirilir (Büyüköztürk vd., 2017). Mevcut çalışmada da lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ve özyeterlik algılarının, okula aidiyet duygularını yordama durumunun araştırılması, yöntemin çok faktörlü korelasyonel desen olarak belirlenmesini gerektirmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışma verileri Muş İl merkezinde yer alan bir lisede öğrenim görmekte olan 286 öğrenciden toplanmıştır. Bu lisede toplam 529 öğrenci öğrenimlerine devam etmekte olup, araştırmaya katılan öğrenci sayısı okul mevcudunun % 54'ü oranındadır., Çalışmaya katılan öğrencilerin yaşları 15 ile 18 arasında değişmektedir. Bazı öğrencilerin yaşının 18'den küçük olması nedeniyle, çalışmaya katılmaya gönüllü olan ve veli izin belgesinin imzalı halini araştırmacıya teslim eden 286 öğrenciye ait veriler dikkate alınmıştır. Bu öğrencilerin 150'si (% 54.34) kız, 126'sı (% 45.66) erkektir. Toplamda 80 öğrenci (% 28.98) 9. sınıf, 65 öğrenci (% 23.55) 10. sınıf, 75 öğrenci (% 27.17) 11. sınıf ve 56 öğrenci (% 20.28) 12. sınıftır. Öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilere Ait Demografik Bilgiler

	<i>f</i>	%
9. sınıf	80	28.99
10. sınıf	65	23.56
11. sınıf	75	27.17
12. sınıf	56	20.28
Kız	150	54.35
Erkek	126	45.65

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri üç ölçme aracı ile toplanmıştır. Kullanılan veri toplama araçları okula aidiyet duygusu, gelecek beklentisi ve çocuklar için özyeterlik ölçeklerini içermektedir. Bu bölümde kullanılan veri toplama araçlarına ait detaylı bilgiler verilmiştir.

Gelecek Beklentisi Ölçeği

Bu ölçek Şimşek (2012) tarafından lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin hangi düzeyde olduğunu tespit etmek amacı ile geliştirilmiştir. Literatürde bireylerin gelecek beklentilerini ölçmek amacıyla kullanılabilir farklı Türkçe ölçekler mevcuttur (Karaca, 2010; Tuncer, 2011). Ancak bu ölçekler detaylı bir şekilde incelendiğinde çalışma amacına hizmet etmeyen maddeleri içerdikleri ya da mevcut çalışma grubu için uygun olmadıkları tespit edilmiştir. Örneğin Karaca (2010) tarafından geliştirilen "Tahliye sonrası gelecek beklentileri ölçeği" isimli ölçek tahliye edilen bireyler için geliştirilmiş olup, mevcut çalışma grubu için uygun değildir. Tuncer (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Ergen gelecek beklentileri ölçeği" içerisinde sağlık beklentilerine yönelik maddeler yer almaktadır. Sağlık ile ilgili beklentilerin, okula aidiyet duygusu ile doğrudan ilişkili olmadığı, kişinin kendisinden bağımsız ve değiştiremeyeceği bir faktör olabileceği düşünülmüş ve çalışmada ölçülmek istenen bir değişken olmadığına karar verilmiştir. Şimşek (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek ise kişisel, mesleki, eğitimsel, sosyal ve ekonomik beklentilere yönelik maddeleri içermekte olup, bu maddelerin okula aidiyet duygusunu önemli derecede etkileyebileceği düşünülmüş ve çalışmada bu ölçeğin kullanılmasına karar verilmiştir. Toplam 33 maddeden oluşan ölçek 5'li likert tipindedir (1. Hiç katılmıyorum, 5. Tamamen katılıyorum). Ölçek 4 boyut içermekte olup, bu boyutlar kişisel ve mesleki gelecek, eğitsel gelecek, ekonomik gelecek ve sosyal gelecek olarak adlandırılmıştır. Kişisel ve mesleki gelecek boyutunda 10, eğitsel gelecek boyutunda 7, ekonomik gelecek boyutunda 7, sosyal gelecek

boyutunda ise 9 madde yer almaktadır. Ölçekte yer alan tüm maddeler olumlu ifadelerden oluşmaktadır. Kişisel ve mesleki gelecek boyutundaki maddelere “Gelecekte toplumda saygın bir yer edineceğime inanıyorum”, eğitsel gelecek boyutundaki maddelere “Gelecekte ailelerin eğitim sürecine daha etkin katılacağına inanıyorum”, ekonomik gelecek boyutundaki maddelere “Gelecekte ülkemizin yaşam koşullarının daha iyi olacağına inanıyorum”, Sosyal gelecek boyutunda yer alan maddelere “Gelecekte sorunların daha hızlı çözüleceğine inanıyorum” ifadeleri örnek olarak verilebilir. Ölçekteki her alt boyuta ait ortalama puanlar hesaplanabildiği gibi tüm ölçüğe ait ortalama puanlar da hesaplanabilmektedir. Ölçekten en yüksek 165, en düşük 33 puan alınabilmektedir. 4 boyutta yer alan 33 maddenin açıkladığı toplam varyans %59.82 olarak belirtilmiştir. Şimşek (2012) tarafından ölçeğin tamamına ait Cronbach Alfa değerinin rapor edilmemesi nedeniyle, mevcut araştırmada bu değer hesaplanmış ve .94 olarak tespit edilmiştir.

Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği

Bu ölçek Goodenow (1993) tarafından ilköğretim ikinci kademesinde okumakta olan öğrencilerin kendilerini okullarının önemli bir parçası olarak hissetme düzeylerini, kabul edilme, değer görme ve gruba dahil olma duyguları ile okul, öğretmen ve akranlarla bağlantılarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek Sarı tarafından öncelikle 2011 yılında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin, 2013 yılında da lise öğrencilerinin okula aidiyet duygusunu incelemek amacıyla Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçek maddeleri incelendiğinde öğrencilerin okula aidiyet duygusunun, arkadaşları, okul personeli, öğretmenleri ile ilişkileri, mevcut okullarında okumaktan memnun olma ve kendilerini okulun bir parçası olarak hissetme durumları kapsamında ele alınmış olduğu görülmüştür. Ölçek maddelerinin okula aidiyet duygusunu etkileyebilecek birçok önemli faktöre yönelik maddeleri içerdiği düşünülmüş, bu nedenle, ölçeğin çalışmanın amacına hizmet edebilecek nitelikte olduğuna karar verilmiştir. Toplamda 18 maddeden oluşan ölçek, 5’li Likert türündedir (1. Hiç doğru değil, 5. Tamamen doğru). Uyarlanmış hali ile “okula aidiyet duygusu” ve “reddedilmişlik duygusu” olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. “Okula aidiyet duygusu” boyutu 13, “reddedilmişlik duygusu” boyutu 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte “Okula bağlılık” boyutu altındaki 13 madde olumlu, “reddedilmişlik duygusu” boyutu altında yer alan 5 madde olumsuz ifadelerden oluşmaktadır. Okula aidiyet duygusu boyutunda yer alan maddelere “Kendimi okulun gerçek bir parçası olarak hissediyorum” ifadesi örnek olarak verilebilir. Reddedilmişlik boyutunda yer alan maddelere “Benim gibi insanların burada kabul görmesi çok zordur” ifadesi örnek olarak verilebilir. Ölçeğin tümüne ait ortalama puanlar hesaplanabildiği gibi alt boyutlara ait ortalama puanlar hesaplanarak da değerlendirmeler yapılabilmektedir. Ölçekten en yüksek 90, en düşük 18 puan alınabilmektedir. 2 boyutta yer alan 18 maddenin açıkladığı toplam varyans % 46.13 olarak belirtilmiştir. Sarı (2013) ölçek toplam puanlarına ait Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısını .89 olarak hesaplamıştır. Mevcut çalışma kapsamında da ölçeğin güvenilirlik analizi yenilenmiş ve Croanbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0.83 olarak hesaplanmıştır.

Çocuklar için Özyeterlik Ölçeği

Ölçek Muris (2001) tarafından 14 ve 17 yaşları arasındaki ergen bireylerin özyeterliklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Telef ve Karaca (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Literatürde öğrencilerin müzik, (Özmenteş, 2014), matematik (Işıksal ve Aşkar, 2003) ve fen (Thomas, Anderson ve Nashon, 2007) özyeterlikleri gibi farklı alanlara yönelik özyeterliklerini ölçen ölçekler mevcuttur. Mevcut çalışmada belli bir alana yönelik özyeterliğin değil genel özyeterlik algısının, okula aidiyet duygusunu yordama durumu araştırılmıştır. Bu nedenle literatürdeki özel bir alana yönelik özyeterliği ölçen ölçekler yerine, okula aidiyet duygusunu yordayabileceği düşünülen sosyal, akademik ve duygusal özyeterlik ile ilgili maddeleri içeren “çocuklar için özyeterlik ölçeği”nin kullanılmasına karar verilmiştir. 21 maddeden oluşan ölçek 5’li likert türündedir (1. Hiç, 5. Çok iyi). Sosyal öz-yeterlik, akademik öz-yeterlik ve duygusal öz-yeterlik olmak üzere 3 boyuttan oluşmaktadır. Her boyutta 7 madde yer almaktadır. Ölçekteki tüm maddeler soru formatındadır. Sosyal öz-yeterlik boyutu için “Çevrenizdeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmada ne kadar iyisiniz?”, akademik öz-yeterlik boyutu için “Okuldaki derslerin tümünü anlamayı başarma konusunda ne kadariyisiniz?” ve duygusal öz-yeterlik boyutu için “Duygularınızı ne kadar iyi kontrol edebiliyorsunuz?” ifadeleri örnek olarak verilebilir. Ölçeğin her alt boyutuna ait toplam puanlar hesaplanabildiği gibi toplam öz-yeterlik puanı da hesaplanabilmektedir. Ölçekten en yüksek 105, en

düşük 21 puan alınabilmektedir. 3 boyutta yer alan 21 maddenin açıkladığı toplam varyans % 56.70 olarak belirtilmiştir. Tüm ölçeğe ait Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı Telef ve Karaca (2012) tarafından 0.88 olarak hesaplanmıştır. Mevcut çalışmada ise ölçeğe ait Cronbach Alfa değeri 0.86 bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Okula aidiyet, gelecek beklentisi ve çocuklar için özyeterlik ölçekleri lise öğrencileri tarafından doldurulmuştur. Öncelikle okul idaresi ile görüşülerek çalışmanın amacı ve önemi anlatılmış ve çalışma için izin istenmiştir. Okul idaresinin izni alındıktan sonra öğrencilere araştırmacı tarafından yapılmak istenilen araştırmanın amacı açıklanmış ve elde edilen verilerin lise öğrencilerinin gelecekte beklenenleri, özyeterlik düzeyleri ve kendilerini okula ait hissetme durumları hakkında eğitimcilere, yöneticilere ve araştırmacılara ışık tutacağı, bu doğrultuda eğitim öğretim faaliyetlerinin düzenlenmesi sürecine katkıda bulunulacağı belirtilmiştir. Çalışmaya katılmak isteyen öğrencilere (300 öğrenci) veli izin formları dağıtılmış ve bu formların toplanması için gönüllü bir öğretmen belirlenmiştir. 300 öğrenciden, 14'ünün veli izin belgelerini belirlenen süre içerisinde (bir hafta) geri getirmemesi nedeniyle toplam 286 öğrencinin ölçekleri tamamlamasına izin verilmiştir. Okul idaresinin uygun gördüğü gün ve saatte uygulama gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin ölçekleri cevaplamaları ortalama 30 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Gelecek beklentisi ve özyeterlik değişkenlerinin okula aidiyet duygusunu ne derece yordadığını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ölçeklerden bazılarını boş bırakan ya da ard arda aynı şıkları işaretleyen 10 öğrenciye ait cevaplar veri dosyasından çıkartılmıştır. Ardından ters kodlanan veriler dönüştürülmüş ve kayıp veriler ortalama veriler ile değiştirilmiştir. Son olarak çoklu regresyon analizinin varsayımlarının sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilmiştir. Çoklu regresyon analizinin gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki varsayımları karşılaması gerekmektedir (Can, 2017).

- ✓ En az aralık ölçeğinde olan değişkenlerin normal dağılım göstermesi,
- ✓ yordayıcı değişkenlerin aralarında yüksek ilişki (çoklu eşdoğrusallık) bulunmaması
- ✓ otokorelasyonun olmaması
- ✓ yordayan ve yordayıcı değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olması gerekmektedir.

Normallik varsayımı çarpıklık ve basıklık katsayıları ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan analizler sonunda okula aidiyet duygusuna ait çarpıklık katsayısı .08, basıklık katsayısı .51; özyeterlik değişkenine ait çarpıklık katsayısı .06, basıklık katsayısı .39; geleceğe yönelik beklenti değişkenine ait çarpıklık katsayısı .28, basıklık katsayısı .48 olarak hesaplanmıştır. Mevcut çalışmada çarpıklık ve basıklık katsayılarının .06 ve .51 aralığında yer aldığı görülmektedir. Tabachnick ve Fidell (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ile +1.5 aralığında olması durumunda normal dağılım koşulunun sağlandığını belirtmişlerdir. Bu bulguya dayanarak tüm değişkenlere ait verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir.

Çoklu eşdoğrusallık varsayımı için Varyans Büyütme Faktörü ve Tolerans değerleri hesaplanmıştır. Çoklu eşdoğrusallık bir değişkeni yordayan (tahmin eden) en az iki değişken arasındaki ilişkinin çok yüksek olmaması durumudur (Kacar ve Sarıçam, 2015). İki değişken arasındaki yüksek ilişki bu değişkenlerin benzer şeyleri ölçtüğünü gösterdiği için içlerinden birinin atılması gerekir. Varyans Büyütme Faktörü değerinin 10'dan küçük, Tolerans değerinin 0.2'den büyük olması sorun teşkil edecek bir çoklu korelasyon olmadığını göstermektedir (Field, 2005). Mevcut çalışmada Tolerans değeri .82, Varyans Büyütme Faktörü değeri ise 1.22 olarak bulunmuştur. Bu bulgu yordayıcı değişkenler arasında çoklu korelasyon olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Üçüncü adımda otokorelasyon varlığı sorgulanmıştır. Otokorelasyonun varlığı gerçekte regresyon modeline anlamlı bir katkısı olmayan değişkenlerin anlamlı katkı yapıyor gibi görünmelerine neden olabilmekte ve böyle bir durumda anlamlılık testleri geçerliliğini yitirmektedir (Zırhloğlu ve Atlı, 2011). Otokorelasyon varlığını tespit etmek için Durbin-Watson d değeri kullanılabilir. Bu değer 2 dolaylarında hesaplanması otokorelasyon olmadığını göstermektedir (Tabachnick ve Fidell,

2007). Mevcut çalışmada Durbin-Watson d değeri 2.01 olarak hesaplanmıştır. 2.01 değerinin 2'ye yakın olması nedeniyle bu varsayımın da karşılandığı kabul edilmiştir.

Yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişki düzeyleri için değişkenler arasındaki korelasyon değerlerine bakılmıştır. Yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkiye ait p değerinin 0.05'ten küçük olması bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca yordayıcı değişkenlerin kendi aralarındaki ilişki düzeyi için şu kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Korelasyon katsayısının 0 – 0,30 arasında olması ilişkinin bulunmadığı, 0,31 – 0,49 arasında olması zayıf bir ilişkinin var olduğu, 0,50 – 0,69 arasında olması orta derecedeki bir ilişkiye, 0,70 – 1,00 arasında olması ise yüksek (güçlü) bir ilişkinin var olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Sönmez ve Alacapınar, 2011). Tüm varsayımların sağlandığının tespit edilmesinin ardından çoklu regresyon analizinin yapılabileceğine karar verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde verilerin analizinden elde edilen bulgular sunulmuştur. Öncelikle lise öğrencilerinin okula aidiyet düzeylerinin, özyeterliklerinin ve geleceğe yönelik beklentilerinin ne düzeyde olduğu yönündeki araştırma soruları kapsamında, her bir ölçekten alınan ortalama değerler hesaplanmıştır. Okula aidiyet ölçeğine ait aritmetik ortalama 3.25; çocuklar için özyeterlik ölçeğine ait aritmetik ortalama 2.96 ve geleceğe yönelik beklenti ölçeğine ait aritmetik ortalama 3.22 olarak hesaplanmıştır.

Yordanan ve yordayıcı değişkenlerin ne düzeyde olduğuna dair aritmetik ortalama hesaplamalarının yapılmasının ardından, okula aidiyet duygusu ile gelecek beklentisi ve özyeterlik arasındaki ilişkinin varlığını tespit etmeye yönelik analizler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular aynı zamanda yordanan ve yordayıcı değişkenler arasında yüksek bir ilişki olmaması gerektiği yönündeki varsayımının kontrol edilmesi için kullanılmıştır. Bu amaçla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmış ve bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Değişkenler Arasındaki İlişkilere Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları

	Okula aidiyet duygusu	Özyeterlik	Geleceğe yönelik beklenti
Okula aidiyet duygusu	1.00	.41**	.44**
Özyeterlik	.41**	1.00	.42**
Geleceğe yönelik beklenti	.44**	.42**	1.00

**p < .01

Tablo 2 incelendiğinde okula aidiyet duygusu ve öz yeterlik arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r = .41$; $p < 0.01$) görülmektedir. Ayrıca okula aidiyet duygusu ve geleceğe yönelik beklenti arasında da pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r = .44$; $p < 0.01$) olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak okula aidiyet duygusu ile öz yeterlik ve gelecek beklentisi değişkenleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Tablo 2'de ortaya çıkan diğer bir bulgu yordayıcı değişkenler (özyeterlik ve geleceğe yönelik beklentiler) arasında anlamlı ancak yüksek bir ilişki bulunmamasıdır ($r = 0.42$; $p < 0.01$). Tüm varsayımların karşılandığının tespit edilmesinin ardından aşamalı çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analize ait bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Predicted Model	B	SH _B	β	t	F	R	R ²	ΔR^2
(Constant)	1.97	.16		12.32**	66.70	.44	.19	.19
Future Expectation	.39	.04	.44	8.16**				
(Constant)	1.46	1.18		7.82**	47.94	.51	.26	.25
Future Expectation	.29	.05	.32	5.66**				
Self-efficacy	.28	.05	.27	4.86**				

a. Bağımlı Değişken: Okula aidiyet duygusu *p<0.05, **p<0.01

Tablo 3'te R^2 değerleri incelendiğinde, ilk aşamada geleceğe yönelik beklenti değişkeninin toplam varyansın % 19'unu açıkladığı görülmektedir ($R^2 = .19$; $F(1, 274) = 66.70$; $p = .001$). İkinci aşamada özyeterlik değişkeninin yordamaya katılması ile açıklanan toplam varyansın % 26'ya yükseldiği tespit edilmiştir ($R^2 = .26$; $F(2, 273) = 47.94$; $p = .001$). Tablo 3'te sunulan diğer bir bulgu geleceğe yönelik beklenti değişkeninin modele sunduğu katkının ($\beta = .33$, $p < 0.01$), öz yeterlik değişkeninin sunduğu katkıdan ($\beta = .28$; $p < 0.01$) daha fazla olduğu yönündedir. Analiz sonuçlarına göre öz yeterlik ve geleceğe yönelik beklentinin okula aidiyet duygusunu anlamlı düzeyde yordadığı ifade edilebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Muş İli'ndeki bir lisede öğrenim gören öğrencilerin okula aidiyet duyguları ile gelecek beklentileri ve özyeterlikleri arasındaki yordayıcı ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada cevaplanması beklenen diğer araştırma soruları lise öğrencilerinin okula aidiyet duygularının, gelecek beklentilerinin ve özyeterlik duygularının ne düzeyde olduğudur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin okula aidiyet duygusu, geleceğe yönelik beklenti ve çocuklar için özyeterlik ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar sırasıyla 3.25, 3.22 ve 2.96 olarak hesaplanmıştır. Tüm ölçeklerin 5'li Likert tipinde olduğu göz önünde bulundurulur ise ölçeklerden alınabilecek orta puanın 3 olduğu söylenebilir. Buna göre öğrencilerin okula aidiyet duyguları ile gelecek beklentilerinin orta puanın üzerinde, özyeterliklerinin ise orta puanın altında olduğu ifade edilebilir. Öğrencilerin okula aidiyet duygularını ölçeğin orta noktasının üzerinde bulan birçok çalışma literatürde mevcuttur (Altınsoy ve Karakaya Özyer, 2018; Goodenow, 1992; Özgök ve Sarı, 2016; Yıldız, 2015). Bu bulgu öğrencilerin okulla ilgili olumlu tutum ve davranışlara sahip oldukları, kendilerini okulda güvende hissettikleri ve okulla ilgili deneyimlerinin olumlu olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çünkü aidiyet duygusu gibi psikolojik ihtiyaçların nasıl karşılandığı, bireylerin konuyla ilgili algı ve fikirlerine yansımaktadır (Osterman, 2000). Mevcut araştırmada elde edilen bu bulgu öğrencilerin okula aidiyet duygularının da olumlu bir şekilde karşılanabildiğini göstermektedir. Okula aidiyet duygusu kavramı tanımlanırken, öğrencilerin okul deneyimlerinin özellikleri kullanılabilir (Sanders ve Munfold, 2016). Dolayısı ile mevcut çalışmada tespit edilen ortalamanın üzerindeki aidiyet duygusu, araştırmada kullanılan ölçek maddeleriyle de ilişkili olmak kaydıyla öğrencilerin okulla ilgili olumlu deneyimlerine, arkadaşları, öğretmenleri ya da okuldaki diğer personel ile kurdukları sağlıklı iletişime, kendilerini okulda güvende ve rahat hissetmelerine bağlanabilir. Ayrıca lise döneminde ergenlerin ait olma ihtiyaçlarını yoğun hissetmeleri de bir etken olabilir. Çünkü ergenler bu dönemde bağlanma, onaylanma ve ait olduğunu hissetme ihtiyacı içerisinde olup; okula aidiyet duygusu diğer yaş dönemlerine göre ergenlik döneminde daha önemli bir ihtiyaç özelliği kazanmaktadır (Özgök ve Sarı, 2016). Dolayısı ile lise öğrencilerinin ait olma, sevme ve sevilme ihtiyaçlarını okula aidiyet duygusu ile gidermeye çalıştıkları belirtilebilir.

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu lise öğrencilerinin gelecek beklentilerinin de ölçeğin orta noktasının üzerinde olduğudur. Özmen, Erbay, Çetinkaya, Taşkın ve Özmen (2008) ve Gönüllü (2003) tarafından yapılan çalışmalarda da lise öğrencilerinin çoğunun geleceğe yönelik beklentilerinin olumlu olduğu ve gelecekte umutlu oldukları tespit edilmiştir. Diğer bir çalışma Verdugo, Freire ve Sánchez Sandoval (2018) tarafından yapılmış ve 12-16 yaşları arasındaki ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin olumlu olduğu belirlenmiştir. McCabe ve Barnett (2000) tarafından 72 öğrenci ile yapılan çalışmada da gençlerin sadece % 1'i gelecekteki kariyerleri ile ilgili olumsuz ifadeler belirtmişlerdir. Öğrencilerin okul tecrübeleri gelecek beklentileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Israelashvili, 1997). Okulla ilgili sahip olunan olumlu deneyimler gelecek beklentilerini de olumlu yönde etkilemektedir. Mevcut araştırmada okula aidiyet düzeyinin yüksek olduğunun tespit edildiği göz önünde bulundurulur ise bu durum öğrencilerin geleceğe yönelik olumlu beklentiler içerisinde olmalarını desteklemiş olabilir. Nitekim Israelashvili (1997) ve Lam, Chen, Zhang ve Liang (2015) okula aidiyet duyguları yüksek olan öğrencilerin, geleceğe yönelik daha olumlu düşüncelere sahip olduklarını, gelecekte umutlu olduklarını ve gelecek beklentilerinin yüksek olduğunu tespit etmişlerdir tespit etmişlerdir. Yapılan çalışmalarda gençlerin genellikle gelecek beklentilerinin olumlu olması ya da umut düzeylerinin yüksek olması bu dönemin özelliklerine de bağlanabilir. Çünkü gençlik

dönemi endişe ve umutsuzluğa karşın geleceğe coşkuyla yönelinen (Alisinaoğlu, 2002) bir dönem olarak da tanımlanmaktadır. Bu duygu yönelimi gençlerin içinde buldukları olumsuz koşullara rağmen olumlu gelecek beklentileri içerisinde olmalarını da desteklemektedir. Örneğin Verdugo ve diğerleri (2018) tarafından yapılan çalışma ekonomik kriz içerisinde olan İspanya ve Portekiz’de gerçekleştirilmesine rağmen bu ülkelerin gençlerinin geleceğe yönelik olumlu beklentiler içerisinde oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde McCabe ve Barnett (2000) tarafından yapılan çalışmada da gençlerin gelecekteki kariyerleri ile ilgili gerçekçi olmayan bir şekilde iyimser oldukları belirtilmiştir.

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu lise öğrencilerinin özyeterliklerinin ölçeğin orta noktasından düşük (2,96) olduğu yönündedir. Bu sonuç lise öğrencilerinin akademik öz yeterliklerinin düşük olduğunu tespit eden Güzel’e (2017) ait olan çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermekte iken, Sezer, İşgör, Özpolat ve Sezer (2006) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermemektedir. Sezer ve diğerlerinin (2006) yaptığı çalışmada sınavla ya da yetenek sınavları ile öğrenci alan okullardaki öğrencilerin özyeterliklerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü bu okullarda akademik başarının daha yüksek olması ya da öğrencilerin kendilerini bir alanda yeterli hissetmeleri muhtemel olup bu değişkenlerin özyeterlik duygusunu olumlu etkilediği belirtilmektedir (Sezer vd., 2006). Çalışma grubunun Anadolu Lisesi olduğu göz önünde bulundurulur ise öğrencilerin akademik yeterliklerinin genel liselere göre daha yüksek olması beklenmesine rağmen Türkiye koşullarında Anadolu liselerine de artık sınavsız geçişin uygulanmaya başlanması beklentinin karşılanmama nedeni olabilir. Bunun yanı sıra özyeterliğe ait ortalamaların okula aidiyet ve gelecek beklentisine göre daha düşük olması Bandura’nın (1997) çalışması ile de açıklanabilir. Bandura’ (1997) özyeterliğin sadece belli bir alanda ya da belirli bir davranış için değerlendirilmesinin daha uygun olduğunu belirtmiştir. Literatüre bakıldığında da genel özyeterlik bulguları yerine herhangi bir derse ya da beceriye yönelik özyeterlik algılarını ölçen çalışma sayısının daha çok olduğu görülmüştür (Aurah, 2017; Özmenteş, 2014; Uçgun, 2014).

Araştırmadaki diğer bulgu özyeterlik ile gelecek beklentisi arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğudur. Bu sonuç, Verdugo ve diğerleri (2018) tarafında yapılan çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Verdugo ve diğerleri (2018) tarafından yapılan çalışmada da 12-16 yaşları arasındaki ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin öğrencilerin öz yeterlik algıları ile yüksek derecede ilişkili olduğu tespit edilmiştir ve özyeterliği yüksek olan öğrencilerin gelecekte de yüksek beklentiler içerisinde olduğu belirtilmiştir. Bilgiç, Temel ve Çelikkalp (2017), Davidson, Feldman ve Margalit (2012) ve Kezer, Ogurlu ve Akfırat (2016) tarafından yapılan çalışmalarda da geleceğe yönelik umut ve genel özyeterlik arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Özyeterliği yüksek insanların kendilerine daha üst düzey amaçlar belirleyebildikleri ve bu amaçlara ulaşmak için daha bilinçli bir şekilde çalışabildikleri (Arslanbuğa, 2017) göz önünde bulundurulur ise bu bulgu beklenen bir sonuçtur. Çünkü özyeterlik olumlu ya da karamsar bir bakış açısına sahip olmamızı, belirleyeceğimiz amaçlarımızı, engeller karşısında göstereceğimiz çaba miktarını ve elde edeceğimiz başarıları etkileyen bir faktördür (Özenoğlu Kiremit, 2006). Özyeterliği yüksek olan öğrencilerin gelecekte kendilerini üst düzey meslek sahibi olarak düşünmeleri, bu hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik inançlarının yüksek olması, dolayısı ile daha olumlu bir bakış açısına sahip olması ve stres düzeyinin azalmasının onların gelecekte olumlu beklentiler içerisinde olmalarını desteklediği söylenebilir. Geleceğe yönelik umut düzeyi ve özyeterlik ileri zamanlardaki olumlu yaşantıların yaşanmasına ilişkin beklentilerle ilgili olduğu için bu iki kavram birbiri ile ilişkilidir (Feldman ve Kubota, 2015). Çünkü özyeterlik kişinin davranışlarını gerçekleştirebileceği beklentisi ile ilgili iken, geleceğe yönelik umut duygusu kişinin hedeflere ulaşabileceği beklentileri ile ilgilidir (Snyder, 1995). Bu durum özyeterlik ve geleceğe yönelik beklentiler arasında tespit edilen anlamlı bir ilişkinin bir nedeni olabilir.

Araştırmadan elde edilen diğer bulgular, geleceğe yönelik beklenti değişkeninin toplam varyansın % 19’unu açıkladığını, özyeterlik değişkeninin yordamaya eklenmesi ile açıklanan toplam varyansın % 26’ya yükseldiğini göstermiştir. Ayrıca geleceğe yönelik beklenti değişkeninin modele sunduğu katkının ($\beta = .33$), öz yeterlik değişkeninin sunduğu katkıdan ($\beta = .28$) daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Peck (2017) tarafından yapılan çalışma da öğrencilerin okula aidiyet duyguları ile umut

değişkeni arasındaki ilişkinin, okula aidiyet duygusu ile akademik öz yeterlik arasındaki ilişkiden daha yüksek olduğunu ortaya konmuştur. Mevcut çalışmanın ve Peck (2017) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları, öğrencilerin gelecekte beklenilenin, okula aidiyet duygularını özyeterlikten daha fazla yordadığı şeklinde yorumlanabilir. Geleceğe yönelik beklentinin, okula ait olma duygusunu daha yüksek oranda yordaması, öğrencilerin geleceğe dair ekonomik, sosyal, eğitimsel ya da kişisel beklentilere ulaşabilmek için okulun önemini ve gerekliliğini fark etmelerine bağlanabilir. Bu sonuca etki eden diğer bir neden, mevcut çalışmada öğrencilerin beşli likert tipinde olan özyeterlik ve geleceğe yönelik beklenti ölçeklerinden aldığı puanlar karşılaştırıldığında, özyeterlik ölçeğinden aldıkları ortalamapuanının daha düşük olmasına bağlanabilir. Yani bu çalışma kapsamında okula aidiyet duygularını yordayan en önemli faktörün, öğrencilerin nispeten düşük özyeterliklerinden ziyade yüksek gelecek beklentileri olduğu söylenebilir. Her ne kadar gelecek beklentisinin, özyeterliğe göre modele daha fazla katkı sunduğu tespit edilse de, bu bulgu özyeterliğin modeldeki katkısının anlamlı olduğu sonucunu değiştirmez. Nitekim analiz sonuçlarına göre

Gelecek beklentisi ve özyeterlik duygusu, lise öğrencilerinin okula aidiyet duygusunu manidar bir şekilde yordamaktadır. Öğrencilerin okula aidiyet duyguları ile gelecek beklentileri ve özyeterlik duyguları arasında tespit edilen anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler, gelecek beklentisi ve özyeterlik arttıkça okula aidiyet duygularının da artış gösterdiğini ifade etmektedir. Bu bulgu Mengi (2011) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Mengi (2011) tarafından yapılan çalışma da lise öğrencilerinin özyeterlikleri arttıkça okula bağlılığının arttığını göstermiştir. Mevcut çalışmada sosyal, akademik ve duygusal özyeterlik özelliklerini ölçen bir ölçek kullanılmıştır. Ölçekten elde edilen veriler öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerine ve akademik konulara yönelik özyeterliklerini de yansıtmaktadır. Dolayısı ile öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerine ve akademik yaşantılarına dair inançlarının onların okula aidiyet duygularını etkilemesi de muhtemeldir. Bu deneyimleri olumlu olan öğrencilerin okula aidiyet duygularının yüksek olması, olumsuz olan öğrencilerin okula aidiyet duygularının ise düşük olması beklenen bir sonuçtur. Canbulat, Cipevizci, Kalfa ve Fahliogulları (2017) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin okula bağlanmaları ile akademik özyeterlikleri arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada okula aidiyet duygusunu yordayan diğer değişken gelecek beklentisi olarak belirlenmiştir. Bu bulgu Israelashvili (1997) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Geleceğe yönelik olumlu beklentiler içerisinde olmak okula aidiyet duygusunu da olumlu yönde etkilemektedir. Yapılan çalışmalar gençlerin en fazla mesleki beklentiler içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır (McCabe ve Barnett, 2000). Bu beklentilerin karşılanması için meslek edinmede okulun önemi ve gerekliliğinin fark edilmesi gerekmektedir. Okulun gelecekte için önemini fark eden öğrencilerin kendilerini okula ait hissetme düzeyleri ise daha yüksektir (DeWitt, 1995). Dolayısı ile gelecekte yüksek beklentiler içerisinde olan öğrencilerin beklentilerini gerçekleştirebilmek için akademik anlamda motivasyonları ve başarılı olma ihtimalleri daha yüksektir. Akademik başarı ve olumlu akademik beklentilere sahip olmak, öğrencilerin okula aidiyet duygularını olumlu etkilemekte ve bu öğrencilerin geleceğe yönelik olumlu beklentiler içerisinde olmalarını desteklemektedir (Fong Lam, Chen, Zhang ve Liang, 2015). Bu nedenle geleceğe yönelik beklentilerin yüksek olması sonucu okula aidiyet duygusunun artması, düşük olması sonucunda ise okula aidiyet duygusunun azalması beklenen bir bulgudur. Peck (2017) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin geleceğe yönelik umut, akademik özyeterlik ve okula ait olma duyguları arasında ilişki araştırılmış ve araştırma sonunda bu üç değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Geleceğe yönelik beklentiler akademik başarıyı olumlu yönde etkilemektedir (Gilman, Dooley ve Florel, 2006), akademik başarı ise okula aidiyet duygusunu beslemektedir. Dolayısı ile geleceğe yönelik olumlu duygular beslemek okula aidiyet duygusunu güçlendirmektedir (Stebleton, Soria ve Huesman, 2014). Benzer şekilde akademik anlamda özyeterliğin yüksek olması okula bağlanma duygusunu da arttırmaktadır (Canbulat vd., 2017).

Araştırmanın, okula aidiyet duygusunu yordayan değişkenler ile ilgili sunduğu bulguların, okul terkinin önleyici tedbirler alınması noktasında önem arz ettiği düşünülmektedir. Her ne kadar mevcut çalışmada okul terki ile okula aidiyet duygusu arasındaki ilişki araştırılmamış olsa da literatürde bu konuda yapılan birçok çalışma okula aidiyet duygusu ile okul terki arasında bir ilişki

olduğunu ortaya koymuştur (O'Connor, 2018; Orpinas ve Raczynski, 2016; Zorbaz, 2018). Bu bağlamda okula aidiyet duygusunun düşük olması, okul terki riskini arttıran önemli bir faktör olarak belirtilmekte (MEB, 2013; Osterman, 2000) ve düşük aidiyet duygusunun, okul terki riskini beraberinde getirdiğini vurgulanmaktadır (Barber ve Schluterman, 2008; Kalaycı ve Özdemir, 2013). Mevcut çalışmada elde edilen ve okula aidiyet duygusunu % 26 oranında açıklayan gelecek beklentisi ve özyeterlik değişkenlerine yönelik yapılacak yeni araştırmaların okul terkinin azaltılması noktasında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda lise öğrencilerinin okula aidiyet duygularını arttırmak için gelecek beklentilerinin ve özyeterliklerinin tespit edilmesine ve arttırılmasına yönelik yapılacak çalışmaların dolaylı bir şekilde okul terki riskinin azaltılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Literatürde geleceğe yönelik beklentiler yerine umut değişkenini, genel özyeterlik yerine bir derse ya da alana yönelik özyeterliği ölçen çalışmaların nispeten daha fazla olduğu ve lise öğrencileri yerine genellikle üniversite öğrencileri ile çalışıldığı görülmüştür. Bu nedenle lise öğrencilerinin genel özyeterliklerini, geleceğe yönelik beklentilerini değerlendiren ve bunların okula aidiyet duygusunu nasıl yordadığını araştıran yeni çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca ileride ölçeklerle yapılan çalışmaların yanı sıra daha detaylı bilgiler edinebilmek için nitel araştırmalarla sonuçların genişletilmesi önem arz etmektedir. Diğer taraftan öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal özyeterliklerini, geleceğe yönelik kişisel, mesleki, ekonomik, eğitimsel ve sosyal beklentilerini arttırmaya yönelik rehberlik hizmetlerinden faydalanılabilir. Böylece öğrencilerin okula aidiyet duygularının desteklenmesine dolayısı ile okul terk oranlarının azaltılmasına katkıda bulunulabilir.

Okula aidiyet duygusunun yordayıcılarının incelendiği bu araştırma bazı sınırlılıklara sahiptir. Çalışmada katılımcılar uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir, bu durum çalışmanın temsil edilebilirliği açısından bir sınırlılık teşkil edebilir. Diğer bir sınırlılık, çalışma verilerinin tek bir ilden toplanmasıdır. İleriki çalışmalarda yansız atama yoluyla seçilen farklı illerdeki liselerde öğrenim gören daha fazla sayıda öğrenci ile çalışma tekrarlanabilir. Böylece örnekleme yönteminden kaynaklanan sınırlılığın giderilmesine katkıda bulunulabilir. Son olarak, çalışmada kullanılan ölçekler öğrencilerin öz bildirimlerde bulunmalarını gerektirmekte olup, bu durum öğrencilerin sosyal açıdan kendilerinden beklenen cevapları verme eğilimi göstermeleri açısından bir sınırlılık arz edebilir. Tüm bu sınırlılıklara rağmen çalışmanın okula aidiyet duygusu, gelecek beklentisi ve özyeterlilik değişkenleri arasındaki ilişki örüntüleri hakkında literatüre özgün katkılar sağlayıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adelabu, D. D. (2007). Time perspective and school membership as correlates to academic achievement among African American adolescents. *Adolescence*, 42(167), 525-538.
- Ahmad, I., Said, H., Awang, Z., Yasin, M. A. M. Z., Hassan, Z. ve Mansur, S. S. S. (2014). Effect of self-efficacy on the relationship between corporal punishment and school dropout. *Review of European Studies*, 6(1), 196-200.
- Alisinaoğlu, F. (2002). Gençlik dönemi özellikleri ve genç anne-baba iletişimi. *Eğitim ve Bilim*, 27(123), 62-63.
- Altınsoy, F. ve Karakaya Özyer, K. (2018). Liseli ergenlerde okula aidiyet duygusu: Umutsuzluk ve yalnızlık ile ilişkileri. *Elementary Education Online*, 17(3), 1751-1764.
- Anderman, E. M. (2002). School effects on psychological outcomes during adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 94, 795-809.
- Archambault, I., Janosz, M., Fallu, J. S. ve Pagani, L. S. (2009). Student engagement and its relationship with early high school dropout. *Journal of Adolescence*, 32, 651-670.
- Arık, N. ve Seyhan, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin kariyer planlamasında teknoloji bilgisi ve gelecek beklentilerinin rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2218-2231.
- Arseven, A. (2016). Özyeterlilik: Bir kavram analizi. *Turkish Studies*, 11(19), 63-80.
- Arslanbuğa, M. (2017). *An investigation into the relationship between language learning strategies and students' perceived self efficacy levels the example of Edirne* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Aurah, C. (2017). Investigating the relationship between science self-efficacy beliefs, gender, and academic achievement, among high school students in Kenya. *Journal of Education and Practice*, 8(8), 146-153.
- Aydoğan, D. ve Özbay, Y. (2012). Akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluluk kaygı, öz-yeterlilik açısından açıklanabilirliğinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(3), 1-9.
- Babakhani, N. (2014). Perception of class and sense of school belonging and self-regulated learning: A causal model. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 1477-1482.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. (2004). Swimming against the mainstream: The early years from chilly tributary to transformative mainstream. *Behaviour Research and Therapy*, 42(6), 613-630.
- Barber, B. K. ve Schluterman, J. M. (2008). Connectedness in the lives of children and adolescents: A call for greater conceptual clarity. *Journal of Adolescent Health*, 43, 209-216.
- Battin Pearson, S., Newcomb, M. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Catalano, R. F. ve Hawkins, J. D. (2000). Predictors of early high school dropout: A test of five theories. *Journal of Educational Psychology*, 92(3), 568-582.
- Bilgiç, Ş., Temel, M. ve Çelikkalp, Ü. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin öğrenilmiş güçlülük, öz yeterlilik ve umut düzeylerinin değerlendirilmesi: Tekirdağ örneği. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 3(4), 117-126.
- Bond, L., Butler, H. ve Thomas, L. (2007). Social and school connectedness in early secondary school as predictors of late teenage substance use, mental health, and academic outcomes. *Journal of Adolescent Health*, 40, 9-18.
- Bosma, H., Theunissen, M. J., Verdonk, P. ve Feron, F. (2014). Low control beliefs in relation to school dropout and poor health: Findings from the Siodo case-control study. *BMC Public Health*, 14(1), 1237.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (5. bs.). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Canbulat, T., Cipevizci, U., Kalfa, B. ve Fahlioğulları, E. (2017). Kesintili zorunlu eğitimden etkilenen ilkokul öğrencilerinin okula bağlanma ve akademik özyeterlik düzeylerinin değerlendirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 105-123.
- Craw, J. (2019). *Graduation rates worldwide*. <http://ncee.org/2018/05/graduation-rates-worldwide/> adresinden erişildi.
- Cunningham, M., Corprew III, C. S. ve Becker, J. E. (2009). Associations of future expectations, negative friends, and academic achievement in high-achieving African American adolescents. *Urban Education*, 44(3), 280-296.
- Davidson, O. B., Feldman, D. B. ve Margalit, M. (2012). A focused intervention for 1st year college students: Promoting hope, sense of coherence, and self-efficacy. *The Journal of Psychology*, 146(3), 333-352.
- DeWitt, J. A. (1995). *Exploring school attachment: Interviews with highly attached high school students* (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Houston Graduate School, Houston, TX.
- Dubow, E. F., Arnett, M., Smith, K. ve Ippolito, M. F. (2001). Predictors of future expectations of inner city children. *Journal of Early Adolescence*, 21(1), 5-28.
- Feldman, D. B. ve Kubota, M. (2015). Hope, self-efficacy, optimism, and academic achievement: Distinguishing constructs and levels of specificity in predicting college grade-point average. *Learning and Individual Differences*, 37, 210-216.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publication.
- Fong Lam, U., Chen, W. W., Zhang, J. ve Liang, T. (2015). It feels good to learn where I belong: School belonging, academic emotions, and academic achievement in adolescents. *School Psychology International*, 36(4), 393-409.
- Fransé, S. ve Siegel, A. (1987). A case for collaboratives: Turning around the bronx public schools. *Urban Review*, 19, 129-135.
- Gilman, R., Dooley, J. ve Florell, D. (2006). Relative levels of hope and their relationship with academic and psychological indicators among adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(2), 166-178.
- Goodenow, C. (1992, Nisan). *School motivation, engagement, and sense of belonging among urban adolescent students*. Annual Meeting of the American Educational Research Association yıllık toplantısında sunulmuş bildiri, San Francisco, CA.
- Goodenow, C. (1993). The psychological sense of school membership among adolescents: Scale development and educational correlates. *Psychology in the Schools*, 30, 79-90.
- Gönüllü, M. (2003). Lise öğrencilerinin buldukları liseye göre gösterdikleri toplumsal farklılıklar: Sivas ili merkez ilçe örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Tartışmaları Dergisi*, 1, 28-50.
- Gutman, L. M. ve Midgley, C. (2000). The role of protective factors in supporting the academic achievement of poor African American students during the middle school transition. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(2), 223-248.
- Gürler, Z. A., Doğan, G. H., Ayyıldız, B., Özkan, M. ve Gürel, E. (2012). *Üniversite öğrencilerinde yoksulluk ve geleceğe yönelik beklentiler: Gaziosmanpaşa Üniversitesi örneği*. 10. Tarım Ekonomisi Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Konya.
- Güzel, H. (2017). Lise öğrencilerinin akademik öz yeterlik inanç düzeylerinin internet kullanımı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(11), 225-245.

- Hudley, C., Daoud, A., Polanco, T., Wright Castro, R. ve Hershberg, R. (2003). *Student engagement, school climate, and future expectations in high school*. Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development etkinliğinde sunulmuş bildiri, Tampa, Amerika.
- Israelashvili, M. (1997). School adjustment, school membership, and adolescents' future expectations. *Journal of Adolescence*, 20(5), 525-535.
- Işıksal, M. ve Aşkar, P. (2003). İlköğretim öğrencileri için matematik ve bilgisayar öz-yeterlik algısı ölçekleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(25), 109-118.
- İhtiyaroğlu, N. ve Demir, E. (2015). Farklı denetim odağına sahip öğrencilerin okul bağlılık düzeylerinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 281-295.
- İsrael, E. (2007). *Özdüzenleme eğitimi, fen başarısı ve öz-yeterlik* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Jordan, K. L. ve Sorby, S. A. (2014). *Intervention to improve self-efficacy and sense of belonging of first-year under represented engineering students*. 121st ASEE Annual Conference and Exposition etkinliğinde sunulmuş bildiri, Indianapolis, Amerika.
- Kacar, M. ve Sarıçam, H. (2015). Sınıf öğretmen adaylarının üstbiliş farkındalıkları ile matematik kaygı düzeyleri üzerine bir çalışma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 137-152.
- Kalaycı, H. ve Özdemir, M. (2013). Lise öğrencilerinin okul yaşamının niteliğine ilişkin algılarının okul bağlılıkları üzerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 293-315.
- Karaca, Ö. (2010). *Psychological problems of prisoners on the bases of their upon-release future expectations and personality characteristics: the importance of being parent and time left before release* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Kashani, J. H, Reid, J. C. ve Rosenberg, T. K. (1989). Levels of hopelessness in children and adolescents: A developmental perspective. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(4), 496-499.
- Kezer, F., Ogurlu, Ü. ve Akfırat, O. N. (2016). Eleştirel düşünme eğilimi, genel öz yeterlik ve umutsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34), 202-218.
- Kılıçoğlu, G., Acat, M. B. ve Karadağ, E. (2015). İngiltere'deki Türk öğrencilerin kültürleşme tercihleri ve bu tercihlerin okula aidiyet duygusuyla ilişkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3(30), 195-225.
- Lam, U. F., Chen, W. W., Zhang, J. ve Liang, T. (2015). It feels good to learn where i belong: School belonging, academice motions, and academic achievement in adolescents. *School Psychology International*, 36, 393-409.
- Maslow, A. H. (1962). *Towards a psychology of being*. Princeton: D. Van Nostrand Company.
- McCabe, K. ve Barnett, D. (2000). First comes work, then comes marriage: Future orientation among African American young adolescents. *Family Relations*, 49(1), 63-70.
- Mengi, S. (2011). *Ortaöğretim 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin sosyal destek ve öz-yeterlik düzeylerinin okula bağlılıklarıyla ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Ortaöğretimde sınıf tekrarı, okul terk sebepleri ve örgün eğitim dışında kalan çocuklar politikası önerileri raporu*. <http://www.meb.gov.tr/earged/unicef/S%C4%B1n%C4%B1f%20Tekrar%C4%B1,%20Okul%20Terki%20Politika%20Raporu.pdf> adresinden erişildi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *2015-2019 stratejik planı*. <http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-2015-2019-stratejik-plani-yayinlanmistir/icerik/181> adresinden erişildi.
- Miller, T. (2015). *Partnering for education reform*. U.S. department of education. <https://www.ed.gov/news/speeches/partnering-education-reform> adresinden erişildi.
- Muris, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 145-149.

- O'Connor, M. (2018). *School belonging and its effect on academic achievement and dropout gaps: Could a sense of school belonging influence racial gaps in high school students?* (Yayımlanmamış doktora tezi). State University of New York, Buffalo.
- O'Connor, R. C., O'Connor, D. B., O'Connor, S. M., Swallowood, J. ve Miles, J. (2004). Hopelessness, stress and perfectionism: The moderating effects of future thinking. *Cognition and Emotion*, 18(8), 1099-1120.
- Orpinas, P. ve Raczynski, K. (2016). School climate associated with school dropout among tenth graders. *Pensamiento Psicológico*, 14(1), 9-20.
- Osterman, K. F. (2000). Students' need for belonging in the school community. *The Review of Educational Research*, 70(3), 323-367.
- Özenoğlu Kiremit, H. (2006). *Fen bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin biyoloji ile ilgili özyeterlik inançlarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özgök, A. ve Sarı, M. (2016). Ortaokul öğrencilerin okula aidiyet duygusu ve arkadaş bağlılık düzeyi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 71-86.
- Özmen, D., Erbay, D. P., Çetinkaya, A. Ç., Taşkın, O. ve Özmen, E. (2008). Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9, 8-15.
- Özmenteş, G. (2014). Mesleki müzik eğitimi alan öğrencilerin müzik özyeterlikleri, benlik saygıları ve bireysel özellikleri arasındaki ilişkiler. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 138-152.
- Peck, D. (2017). *Motivation to persist: The role of hope, academic self-efficacy, and sense of belonging on first generation Latinx college students and their intent to persist* (Yayımlanmamış doktora tezi). San José State University, America.
- Peguero, A. A. ve Shaffer, K. A. (2015). Academic self-efficacy, dropping out, and the significance of inequality. *Sociological Spectrum*, 35(1), 46-64.
- Sanders, J. ve Munford, R. (2016). Fostering a sense of belonging at school-five orientations to practice that assist vulnerable youth to create a positive student identity. *School Psychology International*, 37(2), 155-171.
- Sarı, M. (2013). Lise öğrencilerinde okula aidiyet duygusu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 147-160.
- Schunk, D. ve Pajares, F. (2001). The development of academic self-efficacy. A. Wigfield ve J. Eccles (Ed.), *Development of achievement motivation* içinde (s. 16-31). San Diego, CA: Academic Press.
- Sezer, F., İşgör, İ. Y., Özpolat, A. R. ve Sezer, M. (2006). Lise öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 129-137.
- Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. *Journal of Counseling and Development*, 73(3), 355-360.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stebbleton, M. J., Soria, K. M. ve Huesman, R. L. (2014). First-generation students' sense of belonging, mental health, and use of counseling services at public research universities. *Journal of College Counseling*, 17, 6-20.
- Strayhorn, T. L. (2012). *College students' sense of belonging: A key to educational success for all students*. New York: Routledge.
- Şahan, B. ve Duy, B. (2017). Okul tükenmişliği: Öz-yeterlik, okula bağlanma ve sosyal desteğin yordayıcı rolü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1249-1270.
- Şimşek, H. (2012). Future expectations of high school students in Southeastern Turkey: Factors behind future expectations. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 5(1), 90-109.
- Şimşek, H. ve Şahin S. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenleri (Şanlıurfa ili örneği). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 41-72.

- Şirin, H., Özdemir, S. ve Sezgin, F. (2009). *Okulu terk eden çocukların ve velilerin okul terkine ilişkin görüşleri: Nitel bir inceleme*. XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı etkinliğinde sunulmuş bildiri, Bornova, İzmir.
- Tabachnick, B. ve Fidell, L. (2007). *Using multivariate analysis*. Boston: Allyn & Bacon.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.
- Tavani, C. M., ve Losh, S. C. (2003). Motivation, self-confidence, and expectations as predictors of the academic performances among our high school students. *Child Study Journal*, 33(3), 141-151.
- Taylı, A. (2008). Eğitim sisteminde önemli bir sorun: Okulu bırakma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 30(3), 89-97.
- Telef, B. B. ve Karaca, R. (2012). Çocuklar için öz-yeterlik ölçeği; geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 169-187.
- Thomas, G., Anderson, D. ve Nashon, S. (2008). Development of an instrument designed to investigate elements of science students' metacognition, self-efficacy and learning processes: The SEMLI-S. *International Journal of Science Education*, 30(13), 1701-1724.
- Trujillo, G. ve Tanner, K. D. (2014). Considering the role of affect in learning: Monitoring students' self-efficacy, sense of belonging, and science identity. *CBE – Life Sciences Education*, 13, 6-15.
- Tuncer, M. (2011). Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *Turkish Studies*, 6(2), 935-948.
- Uçgun, D. (2014). 8. sınıf öğrencilerinin okur öz yeterliklerinin incelenmesi: Niğde ili örneği. *International Journal of Language Academy*, 2(2), 38-47.
- Uwah, C., McMahon, H. ve Furlow, C. (2008). School belonging, educational aspirations, and counselors. *Professional School Counseling*, 11(5), 296-305.
- Verdugo, L., Freire, T. ve Sánchez Sandoval, Y. (2018). Understanding the connections between self-perceptions and future expectations: A study with Spanish and Portuguese early adolescents. *Revista de Psicodidáctica*, 23, 39-47.
- Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F. ve Sertelin, Ç. (2005). Günümüz gençliğinin gelecek beklentileri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 93-103.
- Yıldız, T. O. (2015). *Lise öğrencilerinin okula aidiyet duygularının bazı değişkenler açısından irdelenmesi* (Tezsiz yüksek lisans projesi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Yıldız, M. A. ve Kutlu, M. (2015). Erinlerde okula bağlanmanın yordayıcısı olarak sosyal kaygı ve depresif belirtilerin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(31), 332-345.
- Yiğiter, K. ve Kuru, M. (2016). Lise son sınıf öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5, 235-239.
- Yorğun, A. (2014). *Lise öğrencilerinde okul terki riskinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Zırhloğlu, G. ve Atlı, G. (2011). Beden eğitimi bölümü özel yetenek sınavı puanlarının akademik başarı üzerindeki yordama geçerliği. *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 176-185.
- Zorbaz, O. (2018). *Lise öğrencilerinin okul terk risklerini etkileyen öğrenci ve okul düzeyindeki faktörler* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.